

Posudok vedúcej diplomovej práce Bc. Šárky Hanákovéj *Současný život superžen po zániku primární rodiny* (Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovej, Katedra genderových studií, Praha 2018)

Šárku Hanákovou od začiatku našej spolupráce motivovala túžba porozumieť životu vrstovníčok svojej starej mamy. Prejavila tu dobrý výskumnícky postreh pre objavenie výskumného problému v každodennosti až všednosti. Svoj prvotný záujem o vplyv štátno-socialistického „superženstva“ na život v seniorskom veku postupne konkretizovala na zameranie sa na prežívanie voľného času. Vo výsledku však výskum zostal tematicky viac rozkročený, než že by pokrýval výlučne otázku voľného času – potrebu zachytenia celkového obrazu života komunikačných partneriek pre možnosť zodpovedania výskumnej otázky týkajúcej sa voľného času napokon autorka konštatuje aj v Závere práce.

V svojom posudku sa zameriam prevažne na zdôraznenie pozitívnych aspektov predloženej diplomovej práce, na hodnotenie výskumného procesu a spolupráce s diplomandkou.

V teoretickej časti práce sa autorka venuje dvom hlavným témam – štátnemu socializmu a podmienkam, ktoré pre život žien vytváral, na jednej strane a starnutiu, včítanie konceptu aktívneho starnutia na strane druhej. Najmä v časti o štátnom socializme a socialistických predstavách o emancipácii žien syntetizuje poznatky, ktoré získala v rôznych kurzoch počas svojho štúdia – využíva tu svoje poznanie dejín českého feminizmu, kritickú analýzu štátno-socialistického rodového (genderového) poriadku uskutočnenú výskumným tímom katedry pod vedením dr. Hany Havelkovej, ďalej tiež poznanie dejín feministických teórií. Hutne sumarizuje existujúcu dobovú aj súčasnú výskumnú literatúru, objavuje pritom aj dobovú literatúru doposiaľ nevyužitú (Eichlerová 1986), nevynecháva žiadne podstatné práce. Možno by jej však prospelo krátenie. Posúdenie teoretickej časti zaoberajúcej sa starobou a starnutím prenechávam v tomto prípade výhradne oponentke, ktorá je na túto výskumnú tému odborníčkou.

Metodologickú kapitolu empirickej časti považujem za dobre prevedenú. Oceňujem jasný opis postupu kódovania a najmä metodologickú reflexiu autorky, v ktorej spätne hodnotí niektoré svoje rozhodnutia a postupy vo výskume a ukazuje na prípadné zmeny v nich v budúcom výskume.

V analytickej časti sa objavujú nové zaujímavé otázky, ktoré teoretická časť celkom nepredpokladala. Vo vzťahu ku kategórii zamestnanie, ktorú autorka analyzuje ako prvú, sa ukazuje ako dôležitá rola tzv. umiestneniek. V ďalších výskumoch alebo v literatúre by bolo zaujímavé sledovať, aké špecifické rodové (genderové) dopady umiestnenky mali a tiež to, ako sa prejavilo „umiestnenie“ do Sudet, čo je prípad predloženého výskumu.

Celkovo je potrebné oceniť analytickú časť v tom, že nielen sumarizuje zistenia získané pomocou pološtruktúrovaných rozhovorov, ako je to v absolventských prácach často bežné, ale dôkladne ich diskutuje s teoretickými poznatkami z prvej časti práce alebo ich kontextualizuje v súčasnom dianí. Takto sa jej napríklad darí zasadiť nemožnosť uspokojivého kombinovania práce, osobného a rodinného života, ktorá u dvoch jej rozprávačiek vyústila do rozvodu, do problematiky rozvodovosti podľa profesií a tiež premeny modelov rodiny, ako ich rozoberá literatúra (3.3.2.2). Potvrďuje tiež Bauerovej tézu o dvoch modeloch deľby práce v domácnosti v rodinách a svoju diskusiu rodovej deľby práce ňou vhodne uvádza. Neskôr autorka práce dáva pokračovanie v práci v školstve a v zdravotníctve u dvoch svojich rozprávačiek do súvislosti s nedostatkom pracovnej sily v týchto odvetviach, ktorú preukazuje odkazom na údaje Českého štatistického úradu (s. 87 – 88).

Ako téma, ktoré by si vyžadovalo ďalšiu výskumnú pozornosť, je ambivalentné chápanie šitia či pletenia raz ako koničku, ktorý ženy vykonávali v dobe štátneho socializmu vo voľnom čase, a potom zase ako nutnej produktívnej práce vykonávanej v priestore domácnosti (s. 74 – 75). Myslím, že užšie zameranie sa na túto ambivalenciu by mohlo poskytnúť zaujímavé zistenia tak vo veci ekonomického fungovania domácností ako aj vo veci tvorivosti žien v štátnom socializme.

Autorka práce pristupuje k analýze dát citlivo. Pozorne si navyše všíma používané slovné obraty (napr. tvrdenie o tom, že „muži si nevedia uvariť ani čaj“, s. 66) alebo (zdanlivé) protirečenia vo výpovediach svojich rozprávačiek (por. s. 67 – 68, 69) a vie ich aj interpretovať.

Otázkou, ktorou sme sa v diskusiách s diplomandkou zaoberali, bolo výskumné uchopenie života skúmaných žien najmä v 90. rokoch 20. storočia, teda obdobia ekonomickej a politickej transformácie Československa a Česka. Hoci súčasťou kvalitatívneho výskumu nie je formulovať tvrdenia o jasných príčinných vzťahoch, i tak sa domnievam, že otázka toho, ako nevynechať, ale začleniť do pochopenia premeny životných rolí starších žien práve obdobie transformácie, je stále na stole a nie je celkom uspokojivo zodpovedaná. Tento problém Šárka Hanáková rozoberá v svojej metodologickej sebareflexii (s. 51). Myslím však, že vyhýbavé odpovede na 90. roky, ktoré sa jej dostávali, a zároveň napríklad odpovede, ktoré naznačujú ekonomické ťažkosti v 90. rokoch s dopadmi na organizáciu starostlivosti o blízky (s. 72) alebo po ovdovení (s. 84 a ď.), svedčia o tom, že je tu istá „slepá škvrna“ výskumu – teda téma, ktorú bolo ťažké integrovať do výskumného problému definovaného v tejto práci.

Práca je napísaná kultivovaným jazykom. Vyzretosť jazykového prejavu sa ukazuje viac v analytickej než v teoretickej časti, ktorá predsa len predstavuje veľký rozsah aj formálne menej súrodých textov. Orientáciu v texte analytickej časti uľahčuje prehľad narátoriek a základných údajov o nich uvedený v prílohe diplomovej práce. Odkazy na literatúru sú prevedené dobre, aj v prípade sekundárnych citácií. Len v záverečnom zozname literatúry sa sem-tam objaví výnimka z inak dobrého spôsobu uvádzania literatúry, pravdepodobne spôsobená využitím automatizovaných citačných online služieb. Vzhľadom na dĺžku predloženej práce sú v nej preklepy len zriedka.

Prácu odporúčam na obhajobu a navrhujem ju hodnotiť známku veľmi dobre až výborne v závislosti na priebehu obhajoby.

Ľubica Kobová, PhD.

13. 9. 2018